

gimnazij in ne le študenti v knjižnici Oddeleka za klasično filologijo, kjer trenutno sameva edini izvod pri nas.

David Mourin

Bremena Grkov

V. D. Hanson, J. Heath:

Who killed Homer?

Odlomek

Skrbi današnjega sveta – jedrsko uničenje, učinek tople grede, konec zaloge fosilnih goriv, novi in grozljivo odporni virusi, naraščajoče porabništvo, povečevanje razlike med bogatimi in revnimi, morebitno opustošenje naravnih virov in luknja v arktičnem ozonskem plašču – so težave, ki so posledica zahodne kulture in značilno zahodnega pogleda na napredek in razvoj. Priznati je treba, da se lahko za vse te neprijetne pridobitve zahvalimo grški paradigmi.

Po isti logiki pa lahko tudi zdravila za vse te ekološke, biološke, socialne in politične katastrofe, ki se kopičijo na obzorju, najverjetneje iščemo samo na zahodu. Alternativnih motornih goriv najbrž ne bodo razvili v arabskem svetu. V afriških plemenskih kulturah ne bodo iznašli zdravila, ki bo ustavilo AIDS. Novih načinov za mednarodno sodelovanje ni pričakovati iz tistega dela orienta, ki se upira okcidentu. Čista prevozna sredstva, ki jih bo poganjalo obnovljivo in neškodljivo gorivo, prejkone ne bodo prišla s Karibov. Združeni narodi se ne nameravajo preseliti v Kolumbijo. Univerze v Iraku in Iranu ne morejo izučiti inženirjev jutrišnjega sveta. Druge kulture vsej nasprotni propagandi navkljub ne morejo ponuditi povsem drugačne družbene paradigme, ki bi zagotavljala podobno stopnjo materialnega udobja in varnosti, vendar brez fizičnega izkoriščanja pokrajine. Grki nas bodo bodisi uničili bodisi rešili, vse dokler

bo svet hrepenel po svobodi in razkošju, ki si ju v tem trenutku privoščijo samo zahod. Čeprav se danes na univerzi o vsem tem ne spodobi govoriti, pa večina tako na njej kot zunaj nje vendarle ve, da je tako.

To ne pomeni, da kje drugje na svetu ne morejo vznikniti pomembne književnosti, verstva, izvirna glasba ali običaji. Seveda lahko, celo zelo pogosto. Toda jedro nove mednarodne kulture – znanost, vlado, jezik in sredstva komunikacije, kmetijstvo, medicino, gospodarstvo, ekonomske in vojaške trende ter družbeno organizacijo – bodo v veliki meri določali prav dogodki v Evropi, v Ameriki in v državah, ki so do nedavnega spadale pod britansko krono in so zato s svojo kulturno dediščino povezane z Grki. Vse ostale velike kulture – še zlasti kitajska, japonska in korejska – bodo imele pomembno, mogoče celo glavno vlogo, vendar jo bo skoraj povsem določala stopnja, do katere bodo prevzele in prilagodile ekonomska in politična izhodišča zahoda. Milijarde se danes pospešeno ravnajo po zahodnem ekonomskem in političnem zgledu, s katerim so začeli Grki. Dokaz za to naglo – in včasih motečo – prevlado lahko najdemo v sami besedi »zahodni«, ki danes ni več samo geografski termin. Če je država zahodna, to več kot o njeni legi pove o mentaliteti njenih prebivalcev. Na isti način je daljnovidni Izokrat definiral pridevnik »grški«: kot »izraz, ki bolj kot rojstvo določa miselnost in ga v večji meri uporabljamo za oznako skupne kulture kot pa skupnega izvora.« Temu se upira New Age s svojimi pripadniki in mnogi drugi, ki so si brezosebni in omejitve zahodnega racionalizma; iščejo akupunkturo, zdravilne rastline, vzhodne načine meditacije in podobno. Toda s temi alternativnimi življenjskimi stili in terapijami eksperimentirajo pod udobno egido zahodne svobode, demokracije, tržne ekonomije in materialnega blagostanja, predvsem pa vseprisotnega zatočišča znanosti in tehnologije. Še celo ti

černi puščajniki, ki se z bojnim krikom »Nazaj k naravi!« po vsej Ameriki zatekajo v odmaknjena oporišča in tam pričakujejo armagedon, počnejo to z baterijskimi svetilkami, plastiko, bencinom, strelnim orožjem, knjigami, zdravili in kratkovalovnimi radijskimi sprejemniki, naravnanimi na necenzurirane preroke grozeče katastrofe. Skrivajo se v upanju, da bodo njihovi uskladiščeni ostanki zahodnega obilja in svobode zadosten tehnološki in informacijski arzenal, s katerim se bo dalo boriti proti prihajajočim mračnim stoletjem. Njihov eksodus iz onesnaženega urbanega zahodnjaštva je še vedno povsem drugačen od zapovedanih in grozljivih pohodov v pozabo iz mest v Kambodži sredi sedemdesetih let ali od brutalnosti, ki so ji na Kitajskem še pred tem rekli »kulturna revolucija.« Ko kdo v resnici zavrne zahod, se začnejo trupla grmaditi. V nasprotju s tem pa lahko usakdo, ki se ukvarja z Grki, takoj razloži, zakaj tako jugovzhodna Azija kot Kitajska danes v dobrem in slabem postajata bolj podobni zahodu kot pa zahod njima.

Vzpon zahoda ni moralno vprašanje, vsaj v celoti ne; tudi priznavanje zahodne prevlade ne pomeni kulturnega šovinizma. Gre za pošteno vprašanje dinamike. Ko se državljani sveta danes seli, se običajno seli na zahod in drugorazredni položaj v zahodni državi mu je očitno ljubši od usode v rodnem kraju. Ko državljani sveta išče najboljšo izobrazbo, se bodisi odpravi na zahod bodisi poišče zahodnjaški univerzitetni kampus. Ko državljani sveta išče boljše orožje, s katerim bo lahko poklal več svojih sovražnikov, pošlje svoje tehnike in generale v zahodne orožarske centre in zahodne vojaške akademije. Državljan sveta išče uveljavitev z učenjem evropskih jezikov in načinov izražanja, ki so v veliki meri zahodnega izvora, tako v tehnološkem kot v ideološkem smislu. Državljan sveta onesnažuje, odmetava, izsekava, mesari in uničuje kot zahodnjak zato, ker si želi re-

zultate tega smrtonosnega porabništva in fizične varnosti – videorekorderje, toplejšo hišo pozimi, hladnejšo hišo poleti, čistejšo pitno vodo, cilindrična očala, prevozna sredstva, stranišča z izplakovanjem, žepne robčke, cepiva, obilico neonesnažene hrane, varnost pred oboroženim udorom in status, ki ga zagotavljajo materialne dobrine.

Le malo je ljudi, ki niso zahodnjaki in si želijo pobegniti pred tem zapeljivim vplivom ali pred njegovo usodno zamenjavo za izkoriščanje. Krhko pokrajino ob Amazonki brezobzirno obdelujejo, hkrati pa predstavniki kozmetike Avon odkrivajo obetavno tržišče za svoje elegantne lepotne pripomočke med neolitskimi plemeni vzdolž velike reke. Ameriška ekološko ozaveščena tovarna sladoleda začne zato kupovati amazonske oreške neposredno od indijanskih domačinov in skuša na ta način okrepiti domorodsko skupnost ter preprečiti izkoriščanje okolja ob veliki reki – potem pa z grozo opazuje, kako ti nenadoma obogateli domorodci pograbiijo motorke in bagre ter sami še pospešijo uničenje, v želji po še večjem številu materialnih dobrin. Očitno bi amazonski Indijanci najprej radi to, kar korporativna Amerika že ima. Šele potem bodo našli dovolj časa in zaskrbljeno opazovali propadanje svojega naravnega okolja.

Domorodske kulture, marksizem, plemenske družbe in verski fundamentalizem se tako v tretjem kot v islamskem svetu hkrati umikajo pred surovim in nebrzdanim udorom popularne zahodne kulture, od Pepsija do Michaela Jordana, od televizijskih kvizov do revije People. Še več, vse to se je zdaj okrepilo še s tehnologijo satelitov, optičnih vlaken, računalnikov in videorekorderjev. Pobesneli materializem, skrajni in pošastni pojav nekontroliranega izražanja, vpliva in individualizma, vse to se je na nek način začelo z Grki. Treba je nehati s trkanjem po prsih zaradi grške dediščine in se stvari lotiti z več po-

guma in poštenja ter priznati tako lepoto kot nevarnost strašne dediščine zahoda. Gre za neizogibno dilemo vsakega sistema, ki človeku dopušča, da se v polnosti izrazi. Pet minut pred dvanajsto se je treba naučiti, zakaj moramo na novo odkriti antiko, da bi lahko razumeli, zakaj počnemo to, kar počnemo.

Grška dediščina, ki se jo da uporabiti prav ali narobe, daje svojim lastnikom neverjetno moč, da lahko radikalno in skoraj v trenutku spremenijo – ali uničijo – trenutno intelektualno in fizično okolje. Grki so nam zapustili orodje, ki nam je omogočilo spreminjanje snovnega in duhovnega sveta, v dobrem in slabem. Najstrožji kritiki zahoda, ki so globoko in pogosto upravičeno sumničavi glede te dinamike, njej navkljub spoštujejo, posnemajo in uporabljajo zahodno filozofijo celo takrat, ko objokujejo izumiranje krhkih domorodskih kultur. Pred pol stoletja je Arnold Toynbee nejevoljno priznal politično in ekonomsko hegemonijo zahoda. Opozarjal pa je, naj si nihče ne domišlja, da bosta tega naraščajočega vpliva deležni tudi zahodna kultura in religija. Toynbee je pronicljivo opazil, da so se starejše in bolj temeljne alternative vedno držale paradigem, ki so nasprotne zahodni izkušnji, in je mislil, da se jih bodo držale tudi v prihodnje. V pol stoletja po njegovem pisanju pa so se za bolj prebrisane zgodovinarje od njega izkazali njegovi ozkogledi in eurocentrični kritiki, četudi iz napačnih in vse prej kot plemenitih razlogov. Toynbee je – prav kot pred njim Spengler – spregledal, da se popularna zahodna materialna kultura ne sesiplje v svoji dekadenci, temveč se bohotno razcveta celo v svoji nemoralnosti.

Zahod danes grozi z goltanjem običajev,

tradicij in religij vseh, s katerimi stopa v stik. Internet in celotna elektronska revolucija je povsem logična kulturna posledica grške dediščine odkritega spraševanja, samokritike, protiaristokratske miselnosti, svobodnega izražanja in trgovanja, ter grške vere v nepristranski razum in znanost, na katero ne morejo vplivati odloki generala, svečenika ali kralja.

Glede na to je precej čudno, da sodobna Amerika ve tako malo o Grkih, ki so vse skupaj pravzaprav začeli. Vračamo se torej k osrednji temi, ki smo jo nakazali že v prvem poglavju – da ignorirati ali celo uničiti antiko pomeni zagrešiti kulturni samomor, in da se morajo krivci zanj zagovarjati. Če je problem res tako resen, se moramo od Grkov na koncu dvajsetega stoletja še marsičesa naučiti: zakaj je sposobnost uničevanja ali reševanja naravne dediščine samo v naših rokah; kako in zakaj se borimo v tako uničujočih vojnah; kaj je smisel in cilj izobrazbe; zakaj je strast vedno dvorezen meč; kje nas razum lahko vodi in kje ne zadostuje več; zakaj smo večrasna, ne pa multikulturna družba; zakaj so potrebni kriteriji, čeprav včasih kruti in boleči; kako tesno so egalitarne vrednote zahoda povezane z našim agrarnim izvorom; zakaj je treba iskati dobro življenje in zakaj je »dobro življenje« tako slabo definirano; zakaj so skupnosti in družbena sramota močnejše od golih zakonov in osebnih krivde; zakaj je v svetu, kjer usakogar čaka smrt, življenje vprašanje značaja. In konec koncev, zakaj smo to, kar smo. Zakaj je potem antika mrtva? In kdo je v resnici ubil Homerja?

Prevedel David Movrin